

Gledano v celoti je *Ponudimo odraslim kakovostno izobraževanje* skrbno pripravljen, jasno, logično sistematiziran ter opisan in, ne nazadnje, tudi oblikovalsko dodelan metodološki pripomoček za (samo)evalvacijo na področju izobraževanja odraslih. Uporabljajo ga lahko tako v empiričnem raziskovanju izkušeni in usposobljeni uporabniki kot tudi taki, ki s tem nimajo veliko izkušenj. V času, ko so (še posebej) anketni vprašalniki postali zelo priljubljen in razširjen način merjenja družbenih pojavov tudi v metodološko bolj ali manj laični sferi, so take publikacije dober zgled, kako zasnovati kakovosten merski instrument. Po drugi strani pa prispevajo tudi k osveščanju laične (in vsaj deloma tudi strokovne) javnosti, da so tudi merski instrumenti na področju družboslovja, podobno kot, denimo, patenti na področju tehnike, intelektualna lastnina in rezultat dolgotrajnega, visoko strokovnega dela ter da temu pritiče tudi ustrezna zaščita avtorskih pravic.

Metka Kuhar

**Mirjana Ule: Socialna psihologija. Ljubljana: Založba FDV, zbirka Psihologija vsakdanjega življenja, 2004
453 strani (ISBN 961-235-159-7), 5.850 SIT**

Od vseh disciplin v družbenih vedah je najtežje opredeliti socialno psihologijo. Obstaja veliko definicij, kaj socialna psihologija je, oziroma kaj bi morala biti. Nekateri trdijo, da to sploh ni disciplina, temveč konglomerat medsebojno šibko povezanih tem in študij. Drugi pa dokazujejo, da je to samostojna disciplina s koreninami v psihologiji, sociologiji in filozofiji, toda z lastno zgodovino in tematskim področjem. Zagovorniki prve teze bodo prav gotovo kaj kmalu pritrjevali drugi tezi, ko bodo vzeli v roke četrto izdajo med študenti in tudi med širšo strokovno javnostjo priljubljenega dela *Socialna psihologija* Mirjane Ule. Prenovljena izdaja ohranja vse prednosti prejšnjih izdaj (*Temelji socialne psihologije*, 1994, 1997, 2000) ter prinaša dodatne, zelo dobrodošle vsebine. To delo pokriva področje socialne psihologije obsežno, sistematično in uravnoteženo. Avtorica številnih odmevnih knjig (med zadnjimi *Sodobne identitete*, 2000; *Sprevidana razmerja. O družbenih vidikih sodobne medicine*, 2003; *Mladi, družina, starševstvo* – v soavtorstvu z M.Kuhar, 2003) z intelektualno koherentnim in domiselnim načinom pisanja, predstavitvijo klasičnih in najnovejših raziskav, relevantnih in osebnih primerov, kratkih zgodb, znanih psiholoških eksperimentov, slovarčkom na koncu vsakega poglavja ter pestrim slikovnim gradivom bralcem omogoča poglobljeno razumevanje pomena socialnopsiholoških pojavov in socialnih problemov. Knjiga je celo za bralca brez predznanja informativna in razumljiva, čeprav zahteva pozornost branje. Tudi strokovnjake s področja družbenih in humanističnih ved spodbuja k intenzivnemu razmišljanju in razpravljanju.

Posebna prednost knjige je spretna integracija pretežno ameriške *mainstreamovske* psihološke socialne psihologije, simboličnointerakcionistične in socialnokonstrukcionistične sociološke oziroma societalne socialne psihologije, pa tudi alternativnih perspektiv, kot so teorija socialnih reprezentacij, kulturna psihologija in teorija socialne identitete. Uletova trdi, da je sama strokovno bolj usmerjena v societalno ali sociološko socialno psihologijo, še najbližje so ji novejše teoretske tradicije družbeno angažirane socialne psihologije, kot so feministična, diskurzivna in narativna. Po mojem mnenju se z integrativno in kritično teoretsko usmeritvijo dviga nad meje sodobnih »socioloških« socialnopsiholoških pristopov. Uspešno pojasnjevanje kompleksne dinamike obeh dimenzij, tako individualne, kakor tudi kolektivne, nudi uvid v dvojno strukturiranje socialnega življenja. En vir te strukturalizacije so misleči in čuteči posamezniki oziroma posameznice, drugi pa socialno organizirane, diskurzivno konstituirane skupine. Uletova je s svojo teoretično fleksibilnostjo dosegla, da sta se obe dimenziji stare debate akter-struktura oziroma posameznik-

družba praktično sesedli ena v drugo. Njen epistemološki trud je obrodil sadove na ključnih socialnopsiholoških temah, ki so obenem naslovi posameznih poglavij knjige: od spoznavnih procesov in konstrukcije socialnega sveta; stališč, stereotipov, predsodkov in diskriminacij; medosebnih odnosov, altruizma, agresije in nasilja; procesov socialnega vplivanja, socialne moči, nadzora, poslušnosti in podrejanja; psihologije skupin in odnosov med skupinami; psihologije množic do značilnosti sodobnega človeka kot psihološkega subjekta. Že po naštetih temah gre nedvomno pritrčiti avtoričini tezi, da je socialna psihologija izredno aktualna znanstvena disciplina, saj segajo njena spoznanja danes na praktično vsa področja vsakdanjega in javnega življenja. Mnoge teme predstavljajo prelome v razmerju posameznika do družbe in so izvor temeljnih človeških etičnih dilem. Uletova prikazuje tudi, kako so ti fenomeni odvisni od zgodovinskega obdobja in prostora.

Posebej velja izpostaviti prvo poglavje o oblikovanju sodobne socialne psihologije, v katerem Uletova sama poudari, da prisega na ploden "teorijski eklekticizem", torej upoštevanje določene teorije tam, kjer je najmočnejša, in na področju, kjer se zdi najbolj primerna. Po njenem mnenju se namreč socialni psihologiji ni posrečilo najti teoretsko povsem ustreznega modela človeka, modela družbe in modela odnosa človek-družba. Znotraj discipline nenehno nastajajo nova teoretska in praktična področja ter metode, ki kljub občasnim medsebojnim ostrim kritikam strpno soobstajajo in oplajajo ena drugo. Avtorica meni, da do dovršenega modela človeka ne more pripeljati niti dovršena teoretska konstrukcija. Tak model se po njenem mnenju lahko razvije le skozi dolgotrajno refleksijo sprememb v socialni praksi ljudi v sodobnih družbah. Uresničitev tega cilja ni samo naloga teoretikov, temveč tudi kulturne in duhovne artikulacije družbenih procesov modernih družb.

In prav ta knjiga lahko odigra pomembno vlogo kot sredstvo senzibiliziranja slovenskega prostora, saj prinaša znanja, ki pripomorejo k boljšemu razumevanju in spreminjanju relativno komplicirane družbene realnosti, v kateri se nahajamo. Spodbuja nas k novim načinom opazovanja družbenega sveta okrog nas. Kot pravi avtorica: "Socialna psihologija je veliki akcijski eksperiment psihologije z družbo, ker s svojimi spoznanji vsaj posredno vendarle spreminja družbo" (str. 51). S svojo kritičnostjo in refleksivnostjo Uletova predstavlja socialno psihologijo kot moralno-etično in tudi kot politično znanost. Po mojem mnenju je njeno delo ni le razlagalno, ampak tudi praktično in emancipatorno. Pripelje lahko do uvidov in ugotovitev, ki pomembno pomagajo k boljšemu samorazumevanju, samozavestnemu in odgovornemu vodenju življenja, osmišljanju življenjskih situacij, oblikovanju socialnih odnosov, komunikacij, delovanju v skupinah.

V socialni psihologiji so nekateri problemi bolj zaostreni kot v drugih psiholoških disciplinah. Uletova na primer z razčlenjevanjem pogojev in strukture moči, družbene konstrukcije predsodkov in diskriminacij ter konfliktnih interesov različnih skupin empatično izpostavlja družbene nepravilnosti in zatiranje. Ker opozarja na ideološke in politične kontekste se izogne pogosti, pozitivistični ali interpretativistični tendenci depolitizacije nevarnih »mikroideologij vsakdanjega življenja«. Njena knjiga subtilno opozarja na premik medijev izražanja predsodkov ter na nove oblike diskriminacij v sodobnih družbah. Aktualna je tudi pri razlagi ozadja množičnega družbenega nasilja in psihologije vojn. Na podlagi ugotovitev, da sta kritična distanca ljudi in učinkovit odpor proti sistemu malo verjetna že pri nizki vpletenosti posameznikov v sistem, Uletova poziva, da se je treba kjerkoli in kadarkoli upreti oživiljanju nasilnih političnih in socialnih programov.

Ker v recenziji ni mogoče predstaviti vseh konceptov, tem, teorij, ki so izčrpno prikazane v knjigi, izpostavljam še zadnje poglavje o družbenem konstruiranju subjekta, ki to temeljno delo odlično zaokroži. Subjekt pozne moderne živi drugačne oblike odnosov in ima drugačne subjektne strukture kot ljudje v tradicionalnih družbah. Moderna družba proizvaja vedno bolj individualizirane in razsrediščene subjekte s spremenjenimi identitetnimi strategijami. Identiteta kot socialni sistem osebe več ne traja določen čas, temveč jo je treba nenehno potrjevati in izpogojevati. Tisti, ki ne vedo ustvarjalno in zavestno zdržati nasprotij v sebi in v socialnem svetu, se znajdejo na krhkih tleh narcisistične subjektivitete in živijo med razsrediščenostjo in željo po trdni subjekt-

nosti. Uletova opozorja na pogosto paradoksalne oblike mehkega socialnega nadzora (na primer psihološke in medicinske intervencije), pa tudi na nujnost korekcije represivnih in izključevalnih oblik klasičnega socialnega nadzora: »Najti moramo načine, da prekinemo in ustavimo na videz začaran krog, s katerim družba označuje, klasificira, izključuje in izloča ter nadzoruje vedno nove kategorije ljudi, enkrat glede na starost, spol ali raso, drugič glede na življenjski stil, moralni status, življenjske prakse in tretjič glede na sposobnosti, fizične značilnosti ali psihična stanja ali kar nekatere pač moti.« (str. 310)

Če primerjamo vzoren primer socialne psihologije, ki se je razvijala na začetku 20. stoletja (na primer Mead, 1997) s knjigo *Socialna psihologija*, vidimo, da predstavlja sodobnejša verzija znatno kompleksnejšo podobo posameznika, pa tudi družbe in kulture. Torej še vedno potrebujemo socialno psihologijo; a ne kot ločeno disciplino, temveč kot metateoretsko področje. Avtorica dela namreč dokazuje, da socialna psihologija služi kot seizmograf, ki je občutljiv na nove družbene tendence in ki dokumentira vzajemno vplivanje med posameznikom oziroma posameznico in družbo. Nikakor pa to ni socialna psihologija, ki je zgolj tehnična ali objektivna podlaga znanja. Njena knjiga nudi novo analitično osnovo, ki bo prispevala k razcvetu socialne psihologije in ki bo nedvomno vodila nadaljnje socialnopsihološke konceptualizacije in raziskave.

Literatura:

G.M. Mead (1997): *Um, sebstvo, družba*. Ljubljana: Krt.

Dejan Jontes

**Gregor Bulc: Proizvodnja kulture: vloga in pomen kulturnih posrednikov. Maribor: Subkulturni azil, zbirka Frontier, 2004
175 strani (ISBN 961-90872-9-1), 2.600 SIT**

Knjižni prvenec Gregorja Bulca, asistenta na Fakulteti za družbene vede, je še en dokaz, da se polje medijskih in kulturnih študij na Slovenskem hitro razvija, vendar ne le v smislu kvantitete. Če je eden od urednikov prvega slovenskega učbenika o kulturnih študijah, *Coolture*, še poudarjal, da se mora tukajšnje ukvarjanje s kulturnimi študijami premakniti od golega prevzemanja (britanskega) konceptualnega aparata k njegovi kritični obravnavi (Stankovič, 2002: 66), je v primeru *Proizvodnje kulture* tovrstno opozorilo odveč. Premisa, iz katere pri svojem preiskovanju vloge kulturnih posrednikov izhaja Bulc, in sicer, da se »*plodno razpravljanje o kompleksnem odnosu med proizvodnjo in potrošnjo ne more osredotočiti le na politično-ekonomsko analizo proizvodnih odnosov ali zgolj na analizo različnih načinov, na katere posamezniki uporabljajo različne izdelke; prav tako ni dovolj, da skušamo s semiološkim pristopom (ali katero drugo tekstualno analizo) analizirati zgolj pomene kulturnih tekstov, neodvisno od tistih posameznikov, ki te tekste ustvarjajo in uporabljajo*« (str. 13-14), predstavlja namreč kritiko prevladujoče (semiološke) usmeritve kulturnih študij in opozarja na nerazrešen odnos med kulturološkim in politično-ekonomskim pristopom k analizi kulture in medijev.

Avtor skuša v prvem poglavju izhajajoč iz Williama definirati oziroma zamejiti koncept kulture, nato pa v poglavjih *Moderna, Fordizem in množična družba* ter *Postmoderna* analizira procese ločevanja ekonomije in kulture. Tu med drugim predstavi teorije množične družbe s kritikami množične kulture, kjer je v ospredju Adornova *kulturna industrija*. Kljub številnim točkam nestrinjanja Bulc poudarja, da Adornovih študij ne kaže hitropotezno zavreči (kot to počnejo mnogi znotraj kulturnih študij) zgolj zaradi njihove »*očitne elitističnosti*«. V *Potrošnji kot družbeni diferenciaciji* avtor obravnava klasične Bourdieujeve raziskave potrošnje in predvsem njegov koncept habitusa, v poglavju *Novi srednji razred* pa med drugim izpostavi tezo,